
Recenzovaný článek

Vývoj a proměna konceptu hybridní války

Development and Change of the Concept of Hybrid War

Richard Stojar

Abstrakt: Cílem článku je analýza a deskripce změn v konceptu hybridní války, který prošel během více než dvou dekad od svého vzniku řadou modifikací. Ruský zásah na Ukrajině v roce 2014 vedl u řady autorů k jeho zásadní redefinici, která se odráží i v současných pohledech na problematiku hybridních válek a hybridních hrozeb. Koncept hybridní války byl již v minulosti vystaven kritickým pohledům, neboť jeho problematická validita i snaha aplikovat jej na konflikty probíhající v minulosti, poněkud deformovala jeho původně inovativní obsah. V tomto kontextu lze argumentovat, že přiřazení dalších dimenzí a témat, jako jsou ekonomické faktory, ideologická subverzivní činnost apod., přináší riziko přílišné expanze záběru tohoto konceptu, které jde výrazně nad rámec fenoménu války a použití vojenské síly v ozbrojených konfliktech. Autor dochází k závěrům, v nichž upozorňuje na skutečnost, že definice hybridní války nemalou měrou podléhá dobovým potřebám, což jen ve výsledku otupuje explanační potenciál.

Abstrakt: The aim of the paper is description and analysis of the transformation of the concept of hybrid war. The Russian intervention in Ukraine in 2014 meant principal re-definition of the concept which is reflected in the contemporary views on the hybrid wars and hybrid threats. The concept of hybrid war had been questioned in the past already as its validity and the efforts to be applied on the past conflicts deformed its innovative content. One could argue, that adding new dimensions and topic such as economic factors, ideological activity etc. brings risk of concept's expansion which goes far behind of the framework of the phenomenon of the war and the use of armed forces in the armed conflicts. The author draws attention to the fact that the definition of hybrid war tends to be subordinate to the current needs, which in turn only hinders their explanation potential.

Klíčová slova: Hybridní válka; hybridní hrozby; ozbrojené konflikty; koncept.

Keywords: Hybrid War; Hybrid Threats; Armed Conflicts; Concept.

ÚVOD

Hlavním cílem tohoto textu je analyzovat a vyhodnotit dosavadní hlavní koncepty hybridních válek a jejich přínos. Hybridní válka je jedním z nejvíce diskutovaných konceptů současnosti, většinou bývá charakterizovaná převážně jako víceúrovňový či komplexní konflikt. Mimořádnou pozornost si tento koncept získal díky ruskému zásahu na Ukrajině v roce 2014, v době výrazných politických změn a eroze dosavadního mocenského aparátu. Koncept hybridní války však již byl teoreticky rozvíjen relativně delší dobu, intenzivněji minimálně po jednu dekádu, byť první formulace se objevují již v polovině 90. let 20. století. Ukrajinská, resp. ruská dimenze přinesla poměrně velké změny v pojetí hybridní války či hybridních hrozeb, které jsou často ve značném rozporu s předchozími charakteristikami či pokusy o konceptualizaci tohoto fenoménu. Z původního poměrně úzce pojatého konceptu, který v hybridním působení v zásadě viděl paralelní vedení konvenčních i nekonvenčních bojových operací, se dospělo k někdy až příliš široce rozvinutému pojetí hybridní války jako komplexu vojenských i nevojenských aktivit, které nemíří pouze na obranné prvky napadeného systému, ale na celou společnost. Některé koncepty téměř opomíjejí vojenskou dimenzi konfliktu a hlavní pozornost věnují společenským faktorům, jiné směřují i do zcela jiných oblastí, jako je postkonfliktní stabilizace apod.

1. VZNIK A EVOLUCE KONCEPTU HYBRIDNÍ VÁLKY

Termín hybridní válka se poprvé výrazněji uplatňuje v prostředí ozbrojených sil USA, zde je za autora pokládán R. Walker na základě své studie z roku 1998,¹ nicméně autorství je někdy připisováno i britskému expertu T. Mockaitisi, který termín poprvé použil již v roce 1995.² V době prvních let od svého vzniku představovala hybridní válka především pomyslný mix koordinovaných, souběžně vedených konvenčních a speciálních operací, který měl být uplatňován v budoucích konfliktech mezi státními a nestátními aktéry či v konfliktech mezi vysoce rozvinutými, technologicky a vojensky vyspělými státy a jejich málo rozvinutými protivníky. Tyto konflikty měly již vzhledem k charakteru nepřátelenských aktérů zahrnovat nekonvenční způsob boje, jako je guerillová válka, terorismus, informační válka či v krajním případě i použití zbraní hromadného ničení.³ V době vzniku byl koncept hybridní války jedním z celé řady obdobných konceptů, které se snažily reagovat na změny ve vedení a charakteru ozbrojených soudobých konfliktů, mezi něž patřila zejména tzv. válka 4. generace či asymetrická válka. Hybridní válka nebyla vnímána výhradně jako možná forma budoucích konfliktů, její praktická realizace byla spatřována v tehdy relativně nedávné, tzv. první rusko-čečenské válce z let 1994–1996, v níž čečenská strana efektivně aplikovala konvenční a guerillový způsob boje i teroristické akce se

1 WALKER, R. G. *The United States Marine Corps and Special Operations*, Monterey: NPS Theses 1998, s. 7.

2 LATAWSKI, P. *Hybrid Character of Warfare*. Sandhurst: Royal Military Academy 2016.

3 FRANTA, D. *Hledání hranice válečné agrese ve světle hybridní války*. Brno: CBVSS UO 2016, s. 10.

značným psychologickým dopadem na ruskou společnost. Aktérem hybridní války mohly být v tomto pojetí i některé autonomní složky ozbrojených sil, samotný R. Walker jako příslušník námořní pěchoty vnímal tento sbor jako hybridní sílu mající konvenční charakter, zároveň ale schopnou paralelně plnit i speciální operace mimo prostor operací konvenčních jednotek.

Promotérem teoretického konceptu hybridní války se v dalším období stal zejména F. G. Hoffman. Společně s generálem Mattisem publikoval v roce 2005 příspěvek, který si získal značnou pozornost a odstartoval vlnu zájmu o problematiku. Na základě dosavadních amerických zkušeností s vedením vojenských operací vyslovili názor, že technologický rozvoj a superiority USA v této oblasti nezastíní dominantní lidskou dimenzi a budoucí protivníci nebudou této superioritě čelit konvenčním způsobem, ale kombinací překvapivého využití technologických prvků a nekonvenčních taktických postupů.⁴ Dle Hoffmana mají mít budoucí války hybridní charakter, a to nejen ve vztahu k použitým prostředkům, ale i k aktérům, kteří je vedou.⁵ V těchto konfliktech se budou utkávat státní aktéři s nestátními aktéry i *proxy* státními aktéry, simultánně využívajícími formy konvenčního i nekonvenčního vedení boje, terorismus i kriminální aktivity v téměř identickém čase a prostoru. Hoffman ještě vymezuje rozdíl mezi hybridní válkou a tzv. *compound war*, která rovněž využívá kombinace konvenčního a nekonvenčního boje, hlavním rozdílem je zde však stupeň koordinace a velení. V hybridní válce jsou aktivity realizovány a koordinovány do té míry, že představují fúzi konvenčních schopností, nepravidelné taktiky, informačních operací a terorismu, realizovanou na operační a taktické úrovni v prostoru bojové činnosti. V rámci *compound war*, která je dle autora častějším typem, se oproti tomu jedná o kooperaci pravidelných a nepravidelných sil bojujících odděleně, nicméně simultánně pod jednotným velením a na strategické úrovni.⁶ V tomto pojetí ani jeden typ nepředstavuje v zásadě nový koncept a autor uvádí řadu modelových ozbrojených konfliktů od 18. století po současnost. Uvedené historické vzory sice ještě nereflektovaly ukrajinsko-ruský konflikt, nicméně se již zde ilustrují i jisté slabiny tohoto konceptu, tj. značná subjektivita při jejich kategorizaci a hodnocení. Mezi hybridní války byly Hoffmanem zařazeny nejen modelová rusko-čečenská válka (1994–1996), ale i Búrské války (1899–1902), válka v Indočíně (1946–1954), konflikt v Afghánistánu z let sovětské intervence či konflikt v Libanonu mezi Hizballáhem a Izraelem z roku 2006, kde lze řadu autorem vymezených charakteristik nalézt. Jsou zde však uvedeny i konflikty, které jsou z tohoto pohledu velmi sporné. Hoffman uvádí jako téměř „vzorový model hybridního válčení“ i „srbský nájezd do Kosova“ (1998–1999), spojující dle něj nasazení moderní protivzdušné obrany a obrněné techniky v kombinaci s realizací etnických čistek a „nepravidelnou urbánní taktikou“.⁷ Což je problematické tvrzení, neboť nasazení PVO zde směřovalo zcela konvenčně k odvrácení leteckých úderů Severoatlantické aliance, zatím-

⁴ MATTIS, J. N., HOFFMAN, F. G. Future Warfare: The Rise of Hybrid Wars. In *Proceedings Magazine*, November 2005, s. 18–19. Dostupné z: <http://www.usni.org/magazines/proceedings/2005-11>

⁵ HOFFMAN, G., F. *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. Arlington: Potomac Institute for Policy Studies 2007, s. 28.

⁶ HOFFMAN, G., F. Hybrid vs. Compound War. *Armed Forces Journal*, Vol. 147, No. 3/2009, s. 16.

⁷ Ibid, s. 44.

co nasazení pozemních sil probíhalo v rámci standardní protipovstalecké operace vůči nekonvenčnímu guerillovému protivníkovi. Jednalo se o vojenské působení proti zcela odlišným aktérům, nicméně stále tradičního a konvenčního charakteru. Typologicky by zcela jistě byl vhodnější příklad kosovsko-albánského oponenta srbských sil, který v mnoha ohledech napodoboval ono hybridní působení čečenských sil v modelovém rusko-čečenském konfliktu či dalších aktérů kteří do tohoto konfliktu vstupovali. Hybridní charakteristiky zde mělo spíše i působení sousedního státního aktéra – Albánie, která sice přímé zapojení do konfliktu oficiálně popírala, sloužila však jako logistická báze kosovské guerilly i nástupišť k jejím útokům a její regulérní jednotky v některých případech poskytovaly povstalcům i přímou palebnou podporu. Kosovský příklad tak poukazuje spíše než na relevantnost konceptu hybridní války, na její velmi subjektivní aplikovatelnost dle použitých východisek, v Hoffmanově případě možná i na přílišné podlehnutí americkému narativu událostí, event. i jejich mírnou dezinterpretaci.

Diskutabilní je i další Hoffmanem uváděný příklad ruské intervence do gruzínsko-ruského konfliktu z roku 2008, a to minimálně z hlediska jím použité argumentace. Hybridnost ruské intervence měla spočívat v nasazení nepravidelných čečenských jednotek, resp. praporu *Vostok* a v útocích ruských sil na hospodářské či ekonomické cíle, klasifikovatelných jako terorismus, cílené zabíjení a drancování.⁸ Útoky na civilní infrastrukturu a ekonomické cíle nejsou nijak neobvyklé v celé řadě válek, které dle Hoffmanova mezi hybridní nepatří, viz válka ve Vietnamu (1965–1972) či alianční operace *Allied Force* z roku 1999. Stupeň destrukce ekonomických cílů byl přitom v těchto případech i vzhledem k dlouhodobému působení vojenských sil nesrovnatelně vyšší, oproti tomu ruské útoky ve zmíněném případě primárně cílily na vojenskou infrastrukturu, zejména na zařízení s certifikací NATO.⁹ Zmíněný prapor *Vostok* z této doby nelze charakterizovat jako neregulérní jednotku, jednalo se o útvar z loajálních proruských čečenských komбатantů, zformovaný vojenskou zpravodajskou službou GRU, jehož příslušníci měli statut profesionálních vojáků sloužících na časově vymezenou dobu v rámci standardní motostřelecké divize. Nasazení této formace v rusko-gruzínském konfliktu bylo zcela logické i z pohledu konvenčního vedení boje, byla to jednotka okamžitě nasaditelná a dostupná v bezprostředním sousedství prostoru operace. Její příslušníci představovali kvalitní horskou pěchotu využitelnou v daném terénu a pro svou pověst i psychologicky účinný prvek. Použití obdobných formací ruskou stranou v konvenčních konfliktech má však dlouhou tradici a nijak nekoresponduje s hybridní formou vedení boje. Jistá exotičnost kavkazského prvku sice často přitahovala pozornost vnějších pozorovatelů, s obdobnou formací se ale můžeme setkat již třeba v letech 1. světové války, a zvěst o ní pronikla dokonce i do dětské literatury v předválečné ČSR.¹⁰ Nicméně samotná účast jakkoliv exotických bojovníků hybridní podstatu konfliktu nenaplňuje, s obdobným přístupem by

⁸ Ibid.

⁹ GATES, R. *Služba*. Brno: Host 2016, s. 179.

¹⁰ Malí čtenáři se mohli o kavkazské jednotce mj. dozvědět: „Jsou postrachem nepřítelů, a Němci, Maďaři a Rakušáci se vždy zachvěli hrůzou, kdykoliv se doslechli, že proti nim stojí „divoká divize“ Kabardinců, Čečenců, Gruzínů a jiných Kavkazanů.“ MEDEK, Rudolf. *O našich legiích, dětech a zvířátkách na Sibiři*. Praha 1933, s. 130.

se díky jednotce nepálských Gurkhů v britských službách mohla jako hybridní označit i válka mezi Spojeným královstvím a Argentinou o Falklandské/Malvínské ostrovy, navzdory svému jinak poměrně nehybridnímu charakteru. Pro debatu o hybridní válce je také celkem příznačné, že Hoffman v gruzínském případě nijak neakcentoval jiné prvky hybridního válčení (informační válku, válku v kyberprostoru, ekonomické sankce, pasportizaci jihoosetinského obyvatelstva), které naopak zdůrazňují jiní autoři.¹¹ Hoffmanova kategorizace s uvedenými historickými příklady tak ilustruje spíše jednu ze slabín pokusů o konceptualizaci hybridních válek. Nejasná a často odlišná charakteristika toho, co je za hybridní válku pokládáno, nebo parametrů, jaké by měla vykazovat, je poměrně častým jevem a lze se tak setkat i s řadou dalších problematických historických příkladů, které nezřídka nenaplní ani kritéria, která si samotní autoři stanovili. V českém prostředí se jako velmi atraktivní příklad hybridního válčení objevuje u řady autorů hodnocení československo-německého konfliktu z roku 1938, odtržení pohraničních území a následného zániku ČSR v roce 1939,¹² byť i tento případ je sporný a je v mnoha ohledech nejen v rozporu s původními americkými koncepty hybridní války, ale i těmi, které se objevily po roce 2014. Shoda některých charakteristik, které v tomto případě zřetelně vystupují, nemusí zdaleka znamenat uplatnění hybridních metod v rámci komplexního působení tehdejších aktérů. ČSR sice čelila rozsáhlému povstání v pohraničním teritoriu, tj. etnicky německých regionech, a toto povstání bylo materiálně i propagandisticky podporováno ze strany tehdejší Německé říše. Přímé vojenské působení externích aktérů však doloženo není a psychologický i mocenský nátlak, který byl úspěšně vyvíjen, je standardním nástrojem ve vztazích mezi státními aktéry. Německý postup v zásadě nepřinášel žádné inovativní hybridní postupy, pouze efektivně využíval daných možností. Hybridnější charakteristiky by bylo možné nalézt v této době v nepřátelském působení polského a zejména maďarského aktéra, kde bylo zapojení externích ozbrojených prvků výrazně vyšší a zahrnovalo i subverzivní aktivity dlouhodobého charakteru. Ani zde se patrně nedá mluvit o komplexním přístupu či strategii.

Aplikace historických příkladů na koncept hybridní války ovšem nemusí být omezena pouze na relativně novodobé konflikty, někteří autoři nalézají hybridní formy válčení již v konfliktech od počátků historicky zaznamenané éry, jako je Peloponéská válka či výboje a války Římského impéria.¹³ Při širokém uplatnění vágního konceptu lze pak dovodit, že hybridní charakteristiky v sobě nesou téměř všechny ozbrojené konflikty, snad jen s výjimkou vysoce ritualizovaných střetnutí evropského středověku. Logicky se poté nabízí otázka, zda je užitečné s kategorií hybridních válek pracovat a násilně aplikovat nově vytvořené parametry na konflikty a války minulosti a zda se tedy nejedná pouze o přiřazování celkem zbytečného adjektiva, bez kterého jsme se donedávna při

¹¹ Např. KŘÍŽ, Z., SHEVCHUK, Z., ŠTEVKOV, P. *Hybridní válka jako nový fenomén v bezpečnostním prostředí Evropy*. Praha - Ostrava: Jagello 2000, 2015, s. 9.

¹² Viz např. FRANK, L. *Trendy vývoje bezpečnostního prostředí a jejich důsledky pro ozbrojené síly. Defence & Strategy conference 2015*. Brno: Univerzita obrany 2015, s. 35-43. nebo MAREŠ, M. *Hybridní hrozby v České republice a jak jim čelit*. *Natoaktual.cz*, 14.11.2016. Dostupné z: goo.gl/eQlRgT

¹³ MURRAY, W., MANSOOR, P. *Hybrid Warfare. Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present*. Ohio State University 2012.

popisu a analýze konfliktů obešli. Racionální je patrně názor, že na úrovni státního aktéra i na strategicko-politické úrovni je zbytečné rozlišovat hybridní a nehybridní války, neboť na této úrovni jsou všechny konflikty hybridní, neboť aktéři používají vždy kombinaci všech dostupných nástrojů pro dosažení svých cílů.¹⁴

Teorii hybridní války v anglosaském prostředí hlouběji rozpracoval americký důstojník T. McCulloh, který dosavadní koncept rozšířil a pokusil se vytvořit ucelenou teorii založenou na šesti principech:

- (1) složení hybridních sil, jejich schopnosti a účinky jsou unikátní vzhledem ke kontextu sil;
- (2) všechny hybridní síly mají specifickou ideologii, která pro tyto síly vytváří vnitřní příběh organizace;
- (3) hybridní síly vždy čelí existenční hrozbě;
- (4) v hybridní válce je mezi soupeři disproporční rozdíl ve schopnostech;
- (5) hybridní síla obsahuje jak konvenční, tak i nekonvenční komponenty;
- (6) hybridní síly využívají obranných operací.¹⁵

Za hlavní přínos jeho práce však lze považovat především důraz, který kladl na lokální kontext hybridních konfliktů a jeho jedinečnost. Přestože se tématem zabýval primárně z vojenského pohledu, oproti Hoffmanovi a svým předchůdcům výrazněji zdůraznil i jeho nevojenské dimenze a parametry.¹⁶

Fenomémem hybridní války se zabýval i expert na protipovstalecký boj David Kilcullen, dle kterého koncept hybridního vedení bojové činnosti nejlépe charakterizuje soudobé asymetrické konflikty. Hybridní hrozbu definoval jako působení jakéhokoliv protivníka, který simultánně a adaptabilně využívá konvenční bojové operace, nepravdělnou povstaleckou taktiku, teroristické útoky a kriminální aktivity za využití nových technologií v cílovém prostoru. Zároveň predikoval, že právě hybridní válka zahrnující proměnlivou a flexibilní kombinaci vojenského i nevojenského prvku, státního i nestátního aktéra, vnitrostátního i mezinárodního působení, násilné a nenásilné dimenze, bude nejběžnější formou konfliktu ve 21. století.¹⁷ Kilcullen nicméně nepředpokládal využití konceptu hybridní války jako modelu pro operační použití, hlavním přínosem měla být reflexe vnitřní provázanosti a komplexity, návaznosti mezi jednotlivými prvky konfliktu i možných dopadů jednotlivých řešení.

Další experti a akademici rozšiřovali či naopak zužovali koncept hybridní války, takže se objevují i dnes poměrně rozporuplné názory. Existuje vize, že hybridní války mohou být vedeny samostatnými jednotkami, nebo dokonce jedinou jednotkou, operačně integrovanou, takticky začleněnou a koordinovanou v rámci stejného operačního prostoru.¹⁸ Oproti tomu stojí názor, že nedílnou součástí tohoto působení budou kriminální

14 ŽILINČÍK, S., PIKNER, I. Kritický pohľad na hybridné vojny. *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016*, Liptovský Mikuláš: AOS 2016, s. 611.

15 McCULLOH, T. The Inadequacy of Definition and the Utility of a Theory of Hybrid Conflict: Is the Hybrid Threat New? Joint Special Operations University 2012, s. ix.

16 FRANTA, D. *Hledání hranice válečné agrese ve světle hybridní války*. Brno: CBVSS UO 2016, s. 12.

17 KILCULLEN, D. *The Accidental Guerilla. Fighting Small Wars in the Midst of a Big One*. Oxford-New York: Oxford University Press 2009.

18 KUBEŠA, M., SPIŠÁK, J. Hybridní hrozby a vývoj nové operační koncepce NATO. *Obrana a strategie 2/2011*.

aktivity, jejichž cílem bude destabilizovat místní správu, poskytovat zdroje povstaleckým skupinám či privátním vojenským společnostem, subverzivně působit vůči lokální administrativě a diskreditovat legitimitu politického vedení napadeného státu, tj. úkoly, které patrně nemohou být realizovány samostatnou vojenskou jednotkou. Podobně problematická je z tohoto pohledu i oblast často zmiňovaného ekonomického hybridního působení, zde je nepravděpodobná či velmi limitovaná role nejen vojenských jednotek, ale i nestátních aktérů. Diskuze o hybridních válkách se ovšem neomezila pouze na úvahy teoretiků, ale problematika našla svůj odraz i v koncepčních a strategických dokumentech, byť zde jsou spíše akcentovány tzv. hybridní hrozby. I v těchto dokumentech bývá hybridní válka definována většinou velmi vágně, pokud k nějakému pokusu o její přesnější vymezení vůbec dojde.¹⁹ Britská vojenská doktrína například popisovala hybridní válku jako variantu nekonvenčně vedené války a pokládala ji za záležitost nestátních aktérů, kteří mohou oproti minulosti disponovat i nástroji, které doposud byly spíše doménou konvenčních sil státních aktérů.²⁰ Možnou aplikaci hybridní války ze strany státního aktéra tak zjevně nepředpokládala. Americké negativní zkušenosti s postkonfliktní stabilizací Iráku vedly i k modifikaci konceptu hybridní války, která kladla důraz na bezprostřední zajištění základních služeb po ukončení přímé bojové fáze a získání podpory ze strany místní populace. Hybridnost v tomto konceptu nepředstavuje působení vůči protivníku, ale snaha bezprostředně eliminovat mocenské vakuum po jeho porážce a vytvořit vhodné podmínky pro rekonstrukci poraženého státu a instalaci režimu s pokud možno co nejvyšší mírou společenské podpory.²¹

Koncept hybridní války dnes prožívá stále jistou konjunkturu, nicméně spíše v mediální a propagandistické než v praktické vojenské rovině a patrně nepředstavuje fenomén, jemuž by ozbrojené síly měly přikládat zásadní pozornost.²² Lze se setkat s řadou námětů, jak by konvenční síly měly reagovat na hybridní hrozby v operačním prostředí (míněno primárně při vedení COIN), ani zde se však neprojevuje zásadní změna v protipovstalecké strategii oproti pomyslné předhybridní éře.²³

¹⁹ Příkladem může být Bílá kniha obrany SRN, zde je sice několikrát zmíněna *hybridní válka*, *hybridní hrozby*, *hybridní nebezpečí*, *hybridní nástroje*, *hybridní aktivity*, *hybridní útok*, *hybridní strategie*, *hybridní taktika*, nicméně *hybridní válka* je zde charakterizována velmi obecně pouze tím, že *stírá hranici mezi válkou a mírem*. Viz *White Paper 2016. On German Security Policy and the Future of the Bundeswehr*. Berlin: Federal Ministry of Defence 2016.

²⁰ FABIAN, S. Hybrid Warfare Revisited. CTX (*The Combating Terrorism Exchange*) Global ECCO (Education Community Collaboration Online), 2015, 2015(Volume 5, No.2), s. 39.

²¹ BOND, M. *Hybrid War: A New Paradigm For Stability Operations In Failing States*. Carlisle: U.S. Army War College, 2007.

²² Větší pozornost aktivitám řazených do kategorie *hybridních hrozeb* lze snad požadovat u vojenských zpravodajských služeb, nicméně ani zde se oproti minulosti neobjevují výrazně inovativní přístupy v nepřátelském působení.

²³ McCULLOH, Timothy, JOHNSON, Richard. *Hybrid Warfare*. JSOU Report 13-4. MacDill Air Force Base Florida: Joint Special Operations University 2013.

2. RUSKÝ IMPULS A NOVÉ POHLEDY NA HYBRIDNÍ VÁLKU

Debatu o hybridní válce zásadně ovlivnily ruské aktivity na Ukrajině v roce 2014, resp. anexe Krymu a podpora separatistických skupin v oblasti Donbasu. V předcházejícím období byla hybridní válka spojována s konflikty, které si nevyžádaly takovou pozornost nebo neměly přímý dopad na zájmy států euroatlantického okruhu a tento koncept tedy ani nepřitahoval velkou pozornost.²⁴ S razantním ruským vstupem do komplikovaného ukrajinského vývoje se však z hybridní války stalo téma dne a ruské speciální operace byly náhle téměř všeobecně označovány za ukázkový příklad aplikace hybridního válčení.

Ukrajinský případ sice vykazoval řadu charakteristik spojovaných s hybridním válčením, ani zde nelze nalézt onu jedinečnou kombinaci synergií z celé dostupné škály způsobů a metod simultánně využívaných konvenčních a nekonvenčních způsobů boje a jejich komplexnosti, o níž někteří teoretikové hybridního válčení hovoří.²⁵ Naopak řada parametrů klíčových bojových střetnutí tohoto konfliktu (Debalcevo, Ilovajsk apod.) připomínala konvenční lineární nasazení vojsk klasické sovětské vojenské školy, byť inovované o nové prostředky typu průzkumných bezpilotních letounů. Spíše než aplikace nástrojů hybridní války se zde jako rozhodující prvek v konfliktu projevilo masivní nasazení dělostřelectva a tankových formací, tedy druhů vojsk některými vojenskými teoretiky pojímanými spíše jako relikty minulosti. Jednou z příčin takto realizovaných operací byla i absence relevantních vzdušných sil v konfliktu, efektivita pozemních zbraňových systémů se zde však celkem přesvědčivě demonstrovala.²⁶ Atraktivní termín hybridní válka byl nicméně v souvislosti s tímto konfliktem uchopen řadou politických činitelů i publicistů a během krátké doby došlo k výraznému obsahovému posunu. Původní koncept hybridní války postupně zmutoval k popisu ruského zásahu na Ukrajině a stále výrazněji směřoval k velmi širokému konceptu zahrnujícímu všechny mocenské a vlivové nástroje, které tento či jiný aktér uplatňuje či potenciálně může uplatňovat.²⁷ Takového pojetí vícevektorového působení vojenských a nevojenských nástrojů představuje značný odklon od původního konceptu, resp. jeho zásadní redefinici. Především však činí z hybridní války v případě hlavního důrazu na nevojenskou dimenzi záležitost s téměř až okrajovým významem pro ozbrojené síly.

Velkou pozornost si zpětně, v souvislosti s ruskou projekcí síly mimo vlastní teritorium, získal i text generála Valerije Gerasimova publikovaný necelý rok před vypuknutím konfliktu na Ukrajině. Některými autory bývá charakterizován jako interpretace ruského pojetí nelineární hybridní války, zásadně ovlivňující rozvoj ruských ozbrojených sil a manuál

²⁴ FABIAN, S. Hybrid Warfare Revisited. *CTX (The Combating Terrorism Exchange)* Global ECCO (Education Community Collaboration Online), 2015, 2015(Volume 5, No.2), s. 37.

²⁵ STOJAR, R. Konflikt na Ukrajině a ruský zásah: Nový způsob vedení hybridní války nebo aplikace klasických postupů? *Vojské rozhledy – Czech Military Review.*, 2015, roč. 24 (56), č. 1, s. 37.

²⁶ DORAN, B., P. *Land Warfare in Europe. Lessons and Recommendations from the War in Ukraine.* Center for European Policy Analysis. November 2016.

²⁷ KOFMAN, M. Russian hybrid warfare and other dark arts. *War on the Rocks*. 11.3.2016. Dostupné z: <https://goo.gl/TH9okv>

pro následné ruské hybridní působení na ukrajinském území. Jiní autoři naopak hodnotí tento text jako pouhou úvahu nad možnou podobou budoucího operačního prostředí a možnou formou budoucích válek, která neměla žádnou ambici určovat parametry ruského vojenského působení.²⁸ Gerasimovovo pojetí nelineární války bylo inspirováno aktivitami a intervencemi Spojených států, zejména působením, které předcházelo jejich přímému vojenskému zásahu či prosazení opozičních skupin na úkor dosavadních režimů. Nemusí zde docházet k vyhlášení války či otevřenému zahájení vojenských operací, vlastní přechod mezi mírem a konfliktem je postupný a nejasný.²⁹ Z ruského hlediska jsou modelovým případem realizace hybridní války tzv. barevné revoluce či tzv. *arabské jaro*. Hybridní válka v ukrajinském případě zde nebyla z tohoto pohledu manifestována ani tak vlastními operacemi, jako organizací a realizací protestního hnutí, které vyústilo v pád dosavadního spřáteleného režimu.³⁰ V ruském prostředí je fenoménu hybridní války věnována adekvátní pozornost, ta se však soustředí primárně na nevojenské aspekty a zdůrazňuje adaptibilní nepřímé přístupy k dosažení destabilizace napadené společnosti s cílem prosazení nové mocenské garnitury a instalace klientského režimu.³¹ A je-li v euroatlantické zóně hybridní válka vnímána jako moderní nástroj ruského velmocenského revizionismu, ruský pohled vnímá stejnojmenný koncept jako zbraň antagonistické západní civilizace, jejímž použitím hodlá Západ dosáhnout naprosté destrukce ruského státu bez otevřené deklarovaného nepřátelství a válečného stavu.³²

Značně rozdílné interpretace ilustrují komplikovanost debat o hybridní válce a problém s nalezením jednotné definice či výkladu, a to jak na aliančních, tak na národních úrovních. Ruský zásah na Ukrajině sice přinesl enormní zájem o problematiku hybridního válčení, na druhé straně se pojem hybridní válka stal nadužívaným módním termínem s omezenou vypovídací hodnotou. Samotné ruské působení a jeho rozdílné interpretace také mohou zpochybňovat validitu tohoto konceptu pro případ budoucích konfliktů. Ruské aktivity ve velmi specifickém a ruským záměrům příznivém prostředí sice umožnily dosažení některých politických cílů, na druhé straně některé, ruskému aktéru přisuzované záměry, měly ztroskotat na rezistenci zcela inferiorního protivníka. Pokud bylo údajným strategickým cílem ruské hybridní války na východě Ukrajiny dosažení pozemního spojení ruského či separatistického teritoria s anektovaným Krymem, pak tento záměr neuspěl mj. kvůli zásahu nepočetné formace miličního typu s improvizovanou bojovou technikou. Dosažení strategického cíle by zde tedy bylo zmařeno protivníkem, který ne-

²⁸ BARTLES, K., Charles. Getting Gerasimov Right. *Military Review* January-February 2016, s. 31. Dostupné z: <https://goo.gl/zVnBIM>

²⁹ VISINGR, Lukáš. In: Valerij Gerasimov: mozek ruské armády, která vede tažení v Donbasu. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/putinovi-muzi-valerij-gerasimov-nacelnik-generalniho-stabu-zpusob-boje-hybridni-valky-gtf/zahranicni.aspx?c=A150529_174502_zahranicni_aba

³⁰ Ibid. viz názor analytika M. Bastla: „Organizace a realizace Majdanu v rukách euroamerických elit je jasný případ hybridní války, tak jak ji chápe Gerasimov. Ruská odpověď tak byla jen reakcí na válku zahájenou Západem a vedenou proti tomu, co Rusko bere jako své zájm.“

³¹ KORYBKO, Andrew. *Hybrid Wars: The Indirect Adaptive Approach to Regime Change*. Moscow: RPFU 2015. 127 s.

³² VLADIMIROV, Aleksandr. „Gibridnyje vojny“ v obščej teorii vojny. In *Konferencija „Gibridnyje vojny XXI. Veka“*, Voennyj universitet MO RF 2015.

měl pro sofistikovaného ruského aktéra, realizujícího komplexní hybridně vedenou operaci, představovat relevantní překážku. V tomto kontextu se je pak možné ptát, zda ruská verze hybridní války, již jsou v některých dimenzích přisuzovány zcela mimořádné schopnosti, představuje skutečně relevantní hrozbu, když v klíčových okamžicích, jako je převzetí kontroly nad strategicky významným městem, selže celý komplexní systém se svými vojenskými i nevojenskými nástroji v konfrontaci se skupinou nevycvičených a špatně vyzbrojených dobrovolníků.³³ K aplikaci nových přístupů v ruském zásahu na Ukrajině jsou kritičtí i někteří místní experti, dle názoru jednoho z nich byla hybridní inovace v tomto konfliktu pouze reflexí současného společenského vývoje a informačních technologií.³⁴

Jistou slabinou současného konceptu hybridní války je i teze o dlouhodobém působení na protivníka, které může, ale nemusí překročit onu nejasnou hranici mezi mírem a válkou. Pokud tato hranice není překročena, lze hovořit o válce, konfliktu či deklarovaného nepřátelství? Informační, propagandistické či ekonomické operace jsou často vedeny i mezi spřátelenými či spojeneckými státy³⁵ a ani subverzivní aktivity nemusí nutně přerůst ve vojenskou konfrontaci, kterou by bylo možné označit za válku. V řadě států třetího světa probíhají mocenské boje, které by bylo možné na základě některých konceptů označit za hybridní válku, parametry jiných konceptů však v některých ohledech nenaplnují. Je možné diskutovat i o otázce intenzity nepřátelského působení, které může překročit hranici míru a války a přesto být v mnoha ohledech akceptovatelné jak samotnými aktéry, tak mezinárodním společenstvím. Írán může být chápán jako objekt hybridní války vedené Izraelem vzhledem k izraelským aktivitám v informační válce, připisovaným útokům v kyberprostoru, fyzické likvidaci osob spojovaných s íránským jaderným programem či podpoře opozičních skupin realizujících teroristické útoky a vice versa Izrael může představovat objekt íránských operací obdobného charakteru. Na tom zda se jedná v tomto případě o oboustranně vedenou hybridní válku či nikoliv by se patrně na základě použití odlišných parametrů nenašla shoda. Podobně, vhodným nastavením kritérií by se dal do kategorie hybridních válek zařadit jak íránský státní terorismus,³⁶ tak i některé protiteroristické operace USA vedené ve státech, které neautorizovaly americkou přítomnost a aktivity.

O šíři problematiky spojované s hybridní válkou mohou vypovídat i úvahy o dalších faktorech či aktérech, jako je využití subkultur typu fotbalových hooligans, faktoru poměrně nespolehlivém a obtížně kontrolovatelném ze strany plánovacího centra, byť při prvotní eskalaci mohou hrát významnou roli.³⁷ Zároveň ovšem přílišná fascinace hybridní válkou může vést až téměř k paranoidním interpretacím, jako například bylo referování

33 STOJAR, R. Konflikt na Ukrajině a ruský zásah: Nový způsob vedení hybridní války nebo aplikace klasických postupů? *Vojenské rozhledy – Czech Military Review*, 2015, roč. 24 (56), č. 1, s. 37.

34 MELNYK, O. *AF in the Antiterrorist Operation*. Presentation for Swedish Defence University 2015. Dostupné z: http://old.razumkov.org.ua/upload/1465544030_file.pdf

35 Viz současné napětí v turecko-nizozemských vztazích doprovázené informační a propagandistickou kampaní turecké vlády a medií, které např. obviňují nizozemskou armádu z likvidace bosňácké populace ve Srebrenici či nepřímo vyzývají k povstání turecké nizozemské komunity.

36 Více viz např. KRAUS, J. *Íránský státní terorismus*. Brno: CDK 2014.

37 MAREŠ, M. From Subcultural Groupings to Actors of Hybrid Warfare: Current Trends in Conflicts in Eastern Europe. *Vojenské rozhledy – Czech Military Review*. 2016, 25 (Mimořádné číslo), s. 131.

médií o násilných střetech anglických a ruských fanoušků na fotbalovém Euru 2016 jako o dalším importu ruské hybridní války do západní Evropy.³⁸

ZÁVĚR

Koncept hybridní války prošel od svého vzniku složitým vývojem, který však nevedl ke stanovení zřetelných hranic a nestanovil žádoucí limity a omezení, takže není možné jasně vymezit, co do něj patří a co již nikoliv. Přes některé snahy o podobná vymezení nelze v současnosti najít mezi experty a akademiky pracujícími s tímto konceptem nalézt konsensus a lze se tak setkat s řadou definic či odlišně stanovených parametrů hybridních válek. Z toho vyplývá i často velmi široký rámec, do kterého lze jako hybridní válku zařadit téměř každý konflikt státních i nestátních aktérů v dějinách a jak zdůrazňují kritici, pojem hybridní války je tak již z tohoto důvodu nadužívaným i vyprázdněným. Většina konfliktů z historie by mohla být hodnocena jako hybridní, pouze by se daly nalézt rozdíly v míře a aplikaci vojenských a nevojenských nástrojů použitých pro dosažení stanovených cílů. Původní koncept založený na myšlence či realizaci souběžně vedených konvenčních i nekonvenčních operací postupně nabyl velmi odlišné parametry a dnes je obecně spojován spíše s komplexním působením vojenských i nevojenských nástrojů a strategií, které primárně necílí na vojenský potenciál protivníka, ale celou napadenou společnost. Do určité míry byl tento posun způsoben využitím nových vojenských i nevojenských technologií, které před několika málo lety nebyly ještě dostupné či použitelné, jejich dopady by ale neměly být přeceňovány, neboť nemají dominantní vliv na průběh konfliktů. Hybridní válka v současném pojetí přestala být rovněž dříve předpokládanou doménou vojensky slabšího nestátního aktéra, nacházejícího se v defenzivním postavení, ale naopak nástrojem vhodně využitelným státními aktéry s významným mocenským potenciálem a disponujícími značnými kapacitami ve vojenské i nevojenské dimenzi. Je otázkou, zda a do jaké míry se podaří nalézt analyticky využitelné vymezení hybridní války do budoucna či zda se bude jednat o pouze dočasně atraktivní termín, který časem přestane poutat větší pozornost a i konflikty s hybridními charakteristikami se stanou opět válkami bez přívlastků.

Autor: *Mgr. Richard Stojar, Ph.D. Nar. 1970. Absolvent Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, kde podobně jako na Univerzitě obrany přednáší na téma bezpečnostní politiky a mezinárodních vztahů. V letech 2005–2008 zastupoval Českou republiku v Regional Arms Control Verification and Implementation Assistance Centre – SE Europe. Od roku 2002 působí na Univerzitě*

³⁸ Kvantitativně i kvalitativně srovnatelné působení polských hooligans při pohárových utkáních v témže roce ve Španělsku pochopitelně podobné asociace či interpretace nevyvolávalo, což patrně svědčí i o značné subjektivitě při mediálním použití termínu hybridní válka.

obranu v Brně, v současnosti na Centru bezpečnostních a vojenskostrategických studií. Je absolventem kurzů Post conflict management in multicultural societies (Ochrid, 2004), Civil-military relations (Borovec, 2004), European Security (Gumpoldskirchen, 2007). Člen redakční rady časopisu Obrana a strategie, Strategic Impact a Rexter. Zabývá se zejména problematikou bezpečnostních hrozeb a rizik, ozbrojenými konflikty v postbipolárním světě, bezpečnostní dimenzí evropské integrace a vývojem bezpečnostního prostředí, zejména v oblasti jihovýchodní Evropy.

Jak citovat: STOJAR, Richard. Vývoj a proměna konceptu hybridní války. *Vojenské rozhledy*. 2017, 26 (2), 44-55. DOI: 10.3849/2336-2995.26.2017.02.044-055. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz